

Haris Zaimović, *Zapisnici sarajevskog gradskog zastupstva (1882-1884.)*. Sarajevo: Historijski arhiv Sarajevo, 2023, 258 str.

Svako svjedočanstvo o događajima iz prošlosti ima svoje mjesto u historičarevoj svakodnevni ispunjenoj nastojanjem da se analizom informacije, njenim upotpunjavanjem, kontekstualiziranjem i objašnjenjem nađe veza između sadašnjosti i prošlosti, između vremena u kojem se istražuje i vremena koje se istražuje. Historičar je taj koji svjedočanstvima prošlih događaja daje dublji smisao primjenjujući znanstveni metod stvarajući posredničku vezu između prošlosti i sadašnjosti. Suštinski, dakle, radi se o konstruiranju i njegovanju dijaloške pozicije na način kako je E. H. Carr opisao historiju tvrdeći da je u pitanju „dijalog između prošlosti i sadašnjosti“. Premda nije namjera ovoga teksta detaljnije raspravljati o ovoj Carrovoj tezi, ali ni o njegovim drugim tezama iznesenim u knjizi *What is History?*, ipak vrijedi podsjetiti kako je tokom šezdesetih godina 20. vijeka pojavljivanje ove knjige potaklo dinamičnu diskusiju o historiografiji, metodologiji i znanstvenosti historiografije, pri čemu je najznačajnije kritike na račun Carrovih teza, koje je smatrao „opasnim relativizmom“, iznio Geoffrey Elton u knjizi *The Practice of History*, u kojoj je posebnu pažnju posvetio istraživačkom postupku, odnosno, profesionalnom usavršavanju mladih historičara kojim savladavaju praktični istraživački postupak, odnosno, *techne*.

A u izgradnji zanatskih vještina susret za prvorazrednim historijskim izvorom najznačajnija je tačka profesionalnog usavršavanja svakog historičara. Knjiga koja je u fokusu ovog teksta odnosi se na historijske izvore, objavljene u ediciji *Zapisi iz gradske uprave*, čiji naslov, kao i bogatstvo fondova kojim raspolaže izdavač knjige, obećavaju sretniju budućnost za čije je ostvarenje neophodna dugoročna i dobro osmišljena finansijska podrška, kako bi započeta edicija koja polazi od posljednjih decenija 19. vijeka imala svoj logičan nastavak do savremenog doba, praktično do 21. vijeka. Radi se, dakle, o nastavku već ranije započetih aktivnosti u kojima se ističe autor Haris Zaimović, viši arhivist i šef Odsjeka za smještaj, korištenje i tehničku zaštitu arhivske građe i knjižnog fonda, koji je priređivanjem drugog toma knjige *Zapisnici sarajevskog gradskog zastupstva (1882-1884.)* praktično

utemeljio posao koji bi u dugoročnoj vremenskoj perspektivi mogao ponuditi izuzetan i sveobuhvatan materijal za sistematsko istraživanje sistema lokalne vlasti u Sarajevu od njegovog osnutka do danas. Za takvo što je, naravno, neophodan dugoročno podržan projekat, stručni kadrovi i želja da se realizacijom tako koncipiranih aktivnosti glavni grad Bosne i Hercegovine u potpunosti „otvori“ istraživačima. Činjenje historijskih izvora o gradskim institucijama dostupnim praktično služi otvaranju mnoštva mogućnosti za temeljito i višeslojno čitanje izvorne podloge koja povijest Sarajeva čini dostupnom za široko postavljenu i sveobuhvatnu historiju kakvu Sarajevo, naravno, zaslužuje.

Drugi tom, dakle, polazi od 1882. godine kada je sarajevska gradska uprava ušla u „četvrtu godinu svog rada“, a završava 1884. godinom, do kada je austro-ugarska administracija u Bosni i Hercegovini donijela uredbu „koje će konačno utvrditi područje i teritorijalno uređenje glavnog grada Sarajeva (krajem 1883. i početkom 1884. godine)“. Iako je u pitanju kratak vremenski okvir, ipak je veoma značajan jer je, kako se može vidjeti iz priloženih materijala, suštinski bio utemeljujući za lokalnu gradsku vlast, njen odnos prema Zemaljskoj vladi, cjelokupnom sistemu uprave i, u krajnjoj liniji, odnos prema građanima Sarajeva budući da su brojna pitanja o kojima je raspravljalo i odluke donosilo sarajevsko gradsko zastupstvo suštinski bilo u vezi sa svakodnevnim životom građana Sarajeva i urbanim razvojem koji je, u konačnici, omogućio prepoznatljiv vizuelni identitet Sarajeva, a koji se, jedno stoljeće kasnije, s pravom smatra simbolom prema kojem je Sarajevo prepoznatljivo širom svijeta. Zato je, dodatno, godina 2023. u kojoj se obilježava 75 godina postojanja i rada Historijskog arhiva Sarajevo i javno predstavljanje knjige u sklopu aktivnosti obilježavanja Dana Grada Sarajeva, upotpunilo simbiotsku vezu između Historijskog arhiva i Grada Sarajeva, isprepletenu višedecenijskom mrežom saradnje i međusobne podrške.

Šta je, dakle, sadržaj ove knjige i kakve nam istraživačke mogućnosti nudi? U osnovi, kako to kaže i sami naslov knjige, radi se o zapisnicima gradskog zastupstva kao izuzetno bogatoj podlozi koja omogućava analizu života grada u vremenu velike političke, društvene i kulturne transformacije, kakva jeste bila lokalna sarajevska dinamika krajem

19. i početkom 20. vijeka, a knjiga nudi samo jedan njen dio. Knjiga je sačinjena kombinacijom neobjavljene arhivske i objavljene građe, zvaničnog zakonodavstva, godišnjih izvještaja o upravi, materijala objavljanog u štampanim medijima, kao i drugih arhivskih materijala, koji zajedno svjedoči o političkoj i društvenoj transformaciji i vremenu kada se rađala savremena politička praksa u Bosni i Hercegovini, odnosno, Sarajevu kao njenom glavnom gradu. Takvo polazište historičarima različitih usmjerenja omogućava mnoštvo istraživačkih mogućnosti jer osim političke historije, u ovakvim slučajevima najčešće eksploatirane, otvara brojne perspektive i za istraživanje društvene, ekonomske, ekološke, historije privatnog života itd.

Postavljajući pitanja iz prethodno navedenih historiografskih perspektiva, istraživači će ovom knjigom biti u mogućnosti saznati više detalja o dinamici lokalne vlasti, odnosu između gradonačelnika i njegovih saradnika, gradskih zastupnika, finansiranju različitih projekata, budžetskim prihodima i rashodima, ali i poteškoćama u finansiranju određenih projektnih aktivnosti, informacije o prihodima činovnika, od visine plaće gradonačelnika i prihoda gradskih zastupnika do organizacije i rada vatrogasnih društava, vlasništvu nad imovinom neophodnom za njihovo nesmetano funkcioniranje, podršci oštećenima u vrijeme požara, ali i podatke o zahvalnicama građana istaknutim pojedincima koji su na naročit način pomagali unesrećenima u vrijeme požara, kakav je bio slučaj Huršida Terezinskog itd. Gradska čistoća, uređenje gradskih parkova, trgova, šetališta, uređenje grada uopće, također su dio historije Sarajeva koju je moguće iščitavati iz dokumenata koji su ovom knjigom dostupni stručnoj, ali i široj javnosti. Jednako kao što smo u mogućnosti čitati i razumijevati inicijative, npr. Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka, koji na jednoj od sjednica predlaže „da se sarajevskom trgovcu Jeftanoviću uruči posebna zahvalnica za izgradnju Hotela Evropa, koji ukrašava grad Sarajevo“ ili prijedlog gradonačelnika Mustaj-bega Fadilpašića koju je „snažno podržao M. Kapetanović Ljubušak“ da se izvrši kupovina zemljišta „između Ferhadije i Ćemaluše“ za gradnju katoličke crkve. Ovaj je prijedlog iz decembra 1883. godine, kako je naglašeno, snažno podržao Ljubušak istaknuvši da gradonačelnikova inicijativa „za gradnju jedne veličanstvene zgrade,

koja će okititi i uljepšati naš grad kao što krasi i uljepšavaju naše džamije sjedne strane i s druge strane pravoslavna nova velika crkva“ nije samo prilog poznavanju urbane transformacije Sarajeva i gradnje sakralnih objekata, nego i prilog biografijama svakog od istaknutih zastupnika pojedinačno, budući da njihove diskusije znatno doprinose boljem razumijevanju njihove uloge i doprinosa društveno-političkoj dinamici Sarajeva s kraja 19. vijeka. A kako su urbani prostori nužno vezani za ruralna područja, to se unutarnju dinamiku grada mora promatrati i u kontekstu odnosa sa susjednim, ruralnim krajevima, od određivanja „granica“ gradske zone, do neophodnog rješavanja kriznih situacija, kakva je, npr. bila borba s nestašicom govedeg mesa u vrijeme „marvene kuge“ kada je trebalo diskutirati i tragati za alternativnim putevima snabdijevanja te prateća „borba protiv bolesti“ koju potencijalno izaziva „otvaranje granica“. U takvim je diskusijama moguće čitati o doprinosu vladinih činovnika pojedinim pitanjima, npr. Carlosa Olive u vezi s „gradskom klaonicom“ i snabdijevanjem grada goveđim mesom ili, pak, poznatog K. Hörmanna „kao Vladinog povjerenika za grad Sarajevo“ koji aktivno koordinira sve aktivnosti između Zemaljske vlade i gradske uprave. U svjetlu navedene izvorne podloge, Hörmann postaje „povjerenik“ čija je biografija ispunjena projektima urbanog planiranja, koordinacijom aktivnosti viših i nižih nivoa vlasti, pa se nakon ove knjige Hörmanna ima promatrati u mnogo široj perspektivi od dosadašnje koja se uglavnom „svodila“ na njegov doprinos istraživanju kulture u Bosni i Hercegovini. Dinamiku promjena vidimo i iz inicijative za osnivanje gradskog poljoprivrednog društva koje bi pomoglo modernizaciji poljoprivrede jer „slab razvitak i neupotrebljavanje poljoprivrednih sprava mnogo otežuje progju bosanskih plodina“, a stanje bosanskohercegovačkog društva oslikavaju i prijedlozi da se u bosanskoj željeznici „čim prije uvedu kola samo za žene“ jer, kako je istaknuto u pratećem komentaru, „u kolima nove vrste imaju baška kola za žene i neduhandžije“. Dodamo li navedenim primjerima i nekoliko slučajeva rješavanja konkretnih pitanja u životu pojedinaca, građana Sarajeva, kakav je slučaj sa stipendiranjem Ahmeda Teufika Cesidžića, „učenika drugog razreda Ruždije“, koji svojim pismom moli za mjesečnu potporu pošto je „siromašan bez oca, a mati mu bez svakog imetka“ o čemu se Gradsko poglavarstvo očituje i predlaže da

se „molitelju tako dugo dok bude dobro učio daje mjesečna potpora od 5 forinti“, knjigom koju je pripremio i priredio Haris Zaimović, dobili smo izuzetno mnoštvo istraživačkih mogućnosti budući da je za jedan istraživački rad učinio temeljno važnu stvar – učinio je historijske izvore lakše dostupnim!

Sve naprijed navedeno, cijenjeno kako u perspektivi istaknutoj na početku teksta, o potrebi nastavka rada na objavljivanju ovakve vrste izvornog materijala, tako i u konkretnoj perspektivi koju nudi ova knjiga, svjedoči u prilog tezi o prirodnoj vezi arhivskih ustanova i historiografskih istraživanja, značaju arhivskog materijala za brojna, sadržajno i tematski raznolika historiografska pripovijedanja u kojima će ideja zastupanja interesa gradske sredine kroz različite inicijative gradskih zastupnika, zaspisivanje i time trajno svjedočenje historijskih činova omogućiti simbiozu zastupanja, zapisivanja i pripovijedanja historije Sarajeva na način koji će unijeti novu i neophodnu dinamiku u razumijevanje grada čija prošlost obavezuje zbog budućnosti.

Amir Duranović